

14. *Чижевський Д.* Історія української літератури / Д. Чижевський. – К. : Академія, 2008. – 568 с.

15. *Шаповал М.* Стратегії інтертекстуальності та гра свідомостей у сучасній українській драмі : автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.01.06 / М.О. Шаповал. – К, 2010. – 36 с.

SUMMARY

Olga Pohorelova. Intertextual reading of O.Irvanets's story "The Victory Day"

The intertextual analysis of story by A.Irvanets has been done in the article. Also the question of postmodern irony has been analyzed. It has been focused on the peculiarities of interpretation of themes of Romanticism in pastiche.

Key words: intertextuality, postmodern irony, pastiche, style of literature.

АННОТАЦИЯ

Ольга Погорелова. Интертекстуальное прочтение рассказа Александра Ирванца «День победы».

В статье совершен интертекстуальный анализ произведения А. Ирванца, в связи с которым затронут вопрос о постмодернистской иронии, определены особенности интерпретации романтических мотивов в пастише.

Ключевые слова: интертекстуальность, постмодернистская ирония, пастиш, литературный стиль.

УДК 821. 161. 2

Вікторія ТАРАСЕНКО

магістрантка,
Донецький національний університет

„ВАЛЬДШНЕПИ” М. ХВИЛЬОВОГО В ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

У статті систематизовано літературознавчі інтерпретації жанрової специфіки роману „Вальдшнепи” М. Хвильового, виявлено у творі ознаки

любовного, курортного, соціально-конфліктного, філософського, політичного, соціально-психологічного роману, памфлету і пародії.

Ключові слова: жанр, жанрова домінанта, роман, роман-памфлет, роман-пародія, любовний роман, незавершений твір.

Серед незавершених романів в історії української літератури ХХ ст. найвідоміший – «Вальдшнепи» М. Хвильового, робота над яким розпочалася влітку 1926 року в селищі німецьких колоністів під Херсоном, де автор відпочивав за запрошенням Миколи Чернявського. В. Агеєва вважає, що в цей час був створений лише чорновий варіант твору [1, 785]. Перша частина друкувалася на початку 1927 року в 5-му числі «Вапліте», друга вже була набрана в 6-му числі, але і роман, і стаття І. Сенченка «Де хвилі», і загальне протистояння ваплітян офіційній лінії компартії виявилися настільки неприйнятними, що це число було заборонене цензурою, сконфісковане і знищене.

Щодо дій, які чинилися над романом, А. Руденко-Десняк зазначає: «...Екзекуція над «Вальдшнепами» послідувала через 4 роки після дебюту Хвильового в літературі. Можливо, знищені сторінки показали б нам нове невідоме ество цього письменника. Роман «Вальдшнепи» і памфлет «Україна чи Малоросія?» створювались майже паралельно. Схожою виявилася і їх доля. У № 5 журналу «ВАПЛІТЕ» (1927) опублікована перша частина; друга повинна була опублікуватися в № 6, але цей номер був арештований ОГПУ, а всі екземпляри – спалені...» [4, 8].

Як дисциплінований член партії М. Хвильовий за вказівкою відповідних органів, очевидно, знищив рукопис другої частини роману, тому вона не збереглася ні в архіві письменника, ні в архівах журналу, цензурного відомства чи спецслужб [9, 24].

Неодноразово виникали спроби відновити, дописати чи переказати знищену частину твору. Так, наприклад, Олександр Муратов у дев'яностих роках розповідав, що його батько, Ігор

Муратов, чув від Хвильового одну з ліній подальшого розвитку сюжету. За цим джерелом друга частина мусила виглядати так: від Вовчика, приятеля Карамазова, спецслужби вимагають убити Дмитра. Він довго думає, як це зробити, й вирішує, що найкраще – під час полювання. Але вже на місці не витримує психологічного тиску та зізнається в усьому. Між ними починається бійка, Вовчик стріляє та вбиває свого друга. Карамазова ховають як героя, а Вовчик отримує зелене світло для своєї кар'єри. На сьогодні відомі уривки, які навів А. Хвиля «Від ухилу – у прірву». Окрім того, маємо деяке уявлення про сюжетні колізії зі слів Ю. Лавріненка, якому пощастило читати обидві частини «Вальдшнепів» [6, 125].

Американець українського походження А. Сокіл спробував написати продовження «Вальдшнепів» – повість «Аглая». У ній ідеться вже про життя дітей персонажів «Вальдшнепів» – шістдесятників, але В. Голобородько не вважає цей твір продовженням роману, такої ж думки дотримується й А. Бахтаров.

Робити висновки щодо ідейного змісту чи формальних особливостей, зокрема й щодо жанрової сутності, складно саме через незавершеність твору, цей факт не дає можливості оцінити його як художню цілість [10, 11]. Однак, зрозуміло, що залишити поза увагою літературознавства фрагмент роману, якому М. Хвильовий надавав особливого значення у власному доробку, не можна, особливо, якщо врахувати, що цей фрагмент усе ж таки був опублікований і відіграв важливу роль в історії української літератури й культури 1920-х років [9, 25].

Ключовою проблемою літературознавства є визначення жанрової специфіки того чи іншого твору. Жанр має різне смислове наповнення, вживається як загальнотеоретичне поняття, що називає узагальнені властивості художніх творів певного типологічного ряду різних епох та літератур або окремої доби, напряму та стильової тенденції, конкретного національного

письменства. Для визначення жанрової специфіки літератори беруть до уваги тему і будову твору, сюжетні лінії, проблематику, ідею та інше. Це дуже складне завдання, і саме тому з цього приводу виникає чимало неоднозначних міркувань. Н. Копистянська зазначає, що «літературний жанр – це визнана та встановлена категорія написаного, яка характеризується певними ustalеними правилами композиції, що не дасть читачам його сплутати з іншими типами. Багато непорозумінь щодо цього терміна виникає тому, що одночасно він застосовується і до найбільш загальних форм літературного мистецтва, і до найширших категорій композиції, і до більш спеціальних підкатегорій, які поділяються за різними критеріями, такими, як форма, розмір, інтенція, ефект, походження та тематика. Для такого жанру, як роман, встановлених правил щодо тематики, стилю, форми не існує» [11, 26].

Е. Френсіс стверджує, що, хоч жанр і не ґрунтується на текстуальних ознаках (правила, формули, формат), його вивчення веде до необхідності враховувати соціальні, історичні та ідеологічні питання. Ц. Тодоров зазначає: «Жанр – це соціоісторична та формальна єдність. Жанрові трансформації слід розглядати, враховуючи соціальні зміни» [11, 26].

Можна погодитися з думкою тих дослідників, які вважають, що вибір жанру визначається предметом зображення, авторським ставленням до нього. Безперечно, жанротвірними є і змістовні компоненти, і формальні у їх взаємодії та взаємозумовленості, що виникають у кожному жанрі по-своєму. Характер цього зв'язку, який склався історично, є тим головним, що визначає жанр і його відмінність від інших жанрів [11, 28].

Особливістю романів 1920-х років є те, що вони перестають бути романами одного жанрового різновиду чи поєднувати ознаки двох-трьох різновидів із чітким домінуванням одного з них. «Вальдшнепи» синтезують у собі прикмети багатьох різновидів, при цьому дослідники виділяють кілька жанрових

домінант твору. Сам М. Хвильовий визначав жанр твору як «сюжетно-любовний». Ю. Ковалів відзначав, що «події роману характерні для сердечних пригод відпочивальників, тому твір може вважатися курортним романом» [12, 34]. Підтримує думку цих дослідників і М. Жулинський: «Цей унікальний в українській літературі сюжетний любовний роман – роман-дискусія, роман ідей, в якому письменник розгорнув гостру полеміку про шляхи можливості національного і культурного відродження України, здобуття нею суверенності» [13, 34].

О. Соловей вважає, що М. Хвильовий став першим автором ангажованої прози, а «Вальдшнепи» визначає як сатиричний, ідеологічний роман-памфлет, бо в ньому йдеться про те, що партія більшовиків виявилася «собирателькою землі руської і неруської. Ю. Лавріненко в передмові до «Вальдшнепів» назвав його «національним романом», тому що в ньому домінує національна ідея, яка виявляється в активному опорі фальшивим постулатам «реального» комунізму. Що ж до стилістики тексту, то дослідник зазначає: «...Коли перша частина дещо переобтяжена (як для роману) політичними і філософськими міркуваннями, то друга своєю емоційною насиченістю і психологічним драматизмом нагадує нам Достоевського» [7, 72].

Такі паралелі «Вальдшнепів» із творами Ф. Достоевського проводить і Л. Сенік, вважаючи при цьому твір М. Хвильового романом-пародією, адже «у творі чимало алюзій і ремінісценцій на тексти не тільки Ф. Достоевського, а й інших літераторів різних епох та учасників літературно-суспільної полеміки середини 1920-х років. Дослідник вважає, що «загалом можна констатувати, навіть на основі незавершеного тексту, що «Вальдшнепи» за жанровою природою – твір, який поєднує в собі традиційні особливості роману з новаторсько-експериментальним пошуком. Він цілком вписувався в загальносвітові тенденції становлення й розвитку інтелектуального, філософського, політичного роману 1920-1930-

х років. М. Хвильовий подав свій варіант експериментального роману, побудований на синтезі різних стильових дискурсів. Він виходив за межі нормативних вимог, реалізовував власне уявлення про подолання канону, обґрунтовував власні неоміфологічні моделі з відповідною екзистенційною проблематикою [8, 35].

Є. Маланюк писав: «Літературна форма грає у «Вальдшнепах» роль допоміжну, як претекст роздати монологи автора окремим дієвим особам роману. Цей «роман» був псевдонімом політичного трактату, який із причин цензурних, не міг би ніколи побачити світу» [4, 465]. Г. Костюк акцентував ознаки кількох жанрових різновидів роману у «Вальдшнепах». Дослідник крім традиційних для української й зарубіжної літератур XIX ст. різновидів, вказує на новаторський генологічний характер роману М. Хвильового: «Справа в тому, що «Вальдшнепи» не був звичайний, соціально-конфліктний, психологічно-любовний роман якого-небудь класичного зразка. Це була чи не перша спроба в 20-ті роки дати новий жанр так званого заангажованого роману, роману політичних ідей, роману соціальної тези чи роману-памфлету» [14, 64].

На підставі самого твору можна виділити у «Вальдшнепах» жанрові доміанти інтелектуально-філософського, політичного, ідеологічного, соціального роману, роману-памфлету, політичного трактату, на що вказує той факт, що в ньому (попри те, що це «курортний», «любовний» роман) сюжет дуже простий і обмежений: подій у творі мало, зовнішніх дій майже не відбувається.

Натомість більшу частину тексту становлять діалоги персонажів. Ю. Ковалів наголошує: «Роман майже позбавлений зовнішньої подієвості, що видається умовною, навіть примарною. Напружені сюжетні лінії з неминучими колізіями та конфліктами розгорталися в інтровертивному просторі інтелектуальних полемік» [12, 36].

У творі є ознаки памфлетного жанру, адже це твір сатиричного характеру, спрямований проти комунізму, більшовиків і їх партійної політики. Антибільшовицька, антикомуністична ідея вкладена в уста героїні твору Аглаї: «...Карамазова захопила соціальна революція своїм розмахом, своїми соціальними ідеалами, що їх вона поставила на своєму прапорі. В ім'я цих ідеалів він ішов на смерть і пішов би, висловлюючись його стилем, ще на тисячу смертей. Але як мусів себе почувати Дмитрій Карамазов, коли він, попавши в так зване «соціалістичне» оточення, побачив, що з розмаху нічого не вийшло, й що його комуністична партія потихесеньку та полегесеньку перетворюється на звичайного собі «собірателя землі руської» і спускається, так би мовити, на тормозах до інтересів хитренького міщанина-середнячка...» [5, 398].

Як і в соціально-психологічних романах, у «Вальдшнепах» розкриваються багатогранні характери героїв з усім розмаїттям їхнього психологічного функціонування в контексті соціального середовища. Для цього твору характерне розкриття несподіваних вчинків, прихованих причин поведінки персонажів через розкриття потаємних бажань, роздумів, мрій. Автор твору досліджує взаємини особи і соціуму, враховуючи психологічні чинники: інтелектуальні зусилля, емоції, інтуїцію, свідомі й несвідомі поривання людини [9, 95]. Це дає підставу виділити ще одну жанрову домінанту «Вальдшнепів» – соціально-психологічну.

Загалом можна констатувати, навіть на основі незавершеного тексту, що «Вальдшнепи» за жанровою природою – твір, який поєднує в собі традиційні особливості роману з новаторсько-експериментальним пошуком. Він цілком вписувався в загальносвітові тенденції становлення й розвитку інтелектуального, філософського, політичного роману 1920-1930-х років. «Вальдшнепами» М. Хвильовий уперше вводить в українську літературу цілий спектр романних різновидів, що

мало вагомий вплив на подальший розвиток цього жанру у вітчизняній літературі. І хоча складно оцінити повною мірою жанрову специфіку роману через його незавершеність, «Вальдшнепи» можна вважати твором, який у собі поєднує жанрові домінанти інтелектуального, ідеологічного, політичного, соціально-психологічного роману.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Агеєва В.* Микола Хвильовий / Віра Агеєва // Хвильовий Микола. Новели, оповідання, «Повість про санаторійну зону». «Вальдшнепи». Роман. Поетичні твори. Памфлети. – К.: Наукова думка, 1995. – 479 с.
2. *Соловей О.* Микола Хвильовий та модернізм української прози 20-х років ХХ ст. / Олег Соловей // Актуальні проблеми української літератури і фольклору. – Випуск 5. – Донецьк, 2000. – 230 с.
3. *Мосендз Л.* Знесвячування храму / Леонід Мосендз // Сучасність. – 1999. – Число 7-8. – 156 с.
4. *Маланюк Є.* Микола Хвильовий / Євген Маланюк // Твори: у 5 т. – Нью-Йорк. Балтімор. Торонто, 1986. – Т. 5. – 520 с.
5. *Хвильовий М.* Вибрані твори / Микола Хвильовий // упорядник О. П. Ткаченко. – К.: Грамота, 2008. – 470 с.
6. *Мельників Р.* Про «Вальдшнепи» Миколи Хвильового / Ростислав Мельників // Артем Сокіл. Аглая. – К.: Смолоскип, 2010. – 222 с.
7. *Лавріненко Ю.* Зруб і парости / Юрій Лавріненко // Літературно-критичні статті, есеї, рефлексії. – Мюнхен: Сучасність, 1971. – 132 с.
8. *Сеник Л.* Роман опору / Любомир Сеник // Український роман 20-х років: проблема національної ідентичності. – Львів, 2002. – 367 с.
9. *Васьків М.* «Вальдшнепи» Миколи Хвильового як фрагмент завершеного роману. Проблеми інтерпретації й інтертекстуального прочитання / Микола Васьків // Слово і час. – 2009. – Число 5. – С. 24-38.
10. *Безхутрий Ю.* Хвильовий: проблеми інтерпретації / Юрій Безхутрий. – Харків, 2003. – 495 с.
11. *Копистянська Н.* Жанр, жанрова система у просторі літературознавства / Нонна Копистянська. – Л.: Паїс, 2005. – 367 с.

12. Ковалів Ю. Микола Хвильовий / Юрій Ковалів // Українська експериментальна проза і драматургія міжвоєнного двадцятиріччя// Бібліотечка «Дивослова». – 2007. – № 3 (21). – С. 16 – 37.

13. Жулинський М. Талант, що прагнув до зір / Микола Жулинський // Хвильовий М. Твори: У 2 т. – К., 1990. – Т. 1: Поезія. Оповідання. Новели. Повісті. – С. 5 – 43.

14. Костюк Г. Микола Хвильовий: Життя, доба, творчість / Григорій Костюк // Хвильовий М. Твори: У 5 т. – Нью-Йорк; Балтімор; Торонто, 1978. – Т. 1. – С. 15 – 106.

SUMMARY

Victoria Tarasenko. “Valdshnepy” by M. Hvyliovyi in literary interpretation

The article systematically interpretes literary genre of specific novel “Valdshnepy” by M. Hvyliovyi, finds the signs of love novel, resort novel, social conflict, philosophic, political, psychological novel, pamphlet and parody.

Key words: genre, genre dominant, novel, novel-pamphlet, novel-parody, love novel, incomplete work.

АННОТАЦИЯ

Виктория Тарасенко. «Вальдшнепы» Н. Хвильового в литературоведческой интерпретации

В статье систематизированы литературоведческие интерпретации жанровой специфики романа «Вальдшнепы» Н. Хвильового, выявлены в произведении признаки любовного, курортного, социально-конфликтного, философского, политического, социально-психологического романа, памфлета и пародии.

Ключевые слова: жанр, жанровая доминанта, роман, роман-памфлет, роман-пародия, любовный роман, незаконченное произведение.